

אוכמניות - מתוך האנציקלופדיה ההלכתית חקלאית¹

הרב דוד אייגנר

בימים אלו רבים יוצאים עם בני משפחותיהם לקטיף תיירותי. אחד הצמחים שמקובל לשתול ולקטוף את פירותיו בקטיפ זה הוא האוכמניות.

האוכמניות, *Vaccinium spp*, Blueberry, הן שיח מעוצה, השייך למשפחת האברשיים -Ericaceae Juss.

הצמח הוא רב-שנתי תדיר או נשיר, משמש כמאכל, ויכול לגדול בתנאי אקלים משתנים. האוכמניות גדלות באופן חופשי בטבע, והן מוכרות כמזון כבר מאות שנים, אולם הגידול המסחרי שלהן החל באירופה ובאמריקה רק בסוף המאה התשע עשרה ותחילת המאה העשרים, ובסין לפני עשרות שנים לא רבות.

בשונה מצמחים רבים בהם לצמח יש גזע מרכזי אחד בלבד שמתפצל מעל לפני הקרקע לענפים וענפי משנה, צמח האוכמניות מפתח גם גזעי משנה היוצאים מתחת לפני הקרקע או מעליה, אלו נקראים 'נצרים' ו'סורים'. בגידול מסחרי בארצות המוצא של האוכמניות מקובל לגזום את הגזעים הוותיקים לאחר מספר שנים, ובמקביל להשתמש בנצרים החדשים שהתפתחו, וכך הצמח יכול להתקיים שנים רבות. ישנם זנים רבים של האוכמניות, שיש הבדל ביניהם במספר מנות הקור הנצרכות על מנת להניב יבול ראוי, ישנם זנים שמקורם באזורים קרים, והם זקוקים למאות מנות קור כדי להתפתח כראוי, ויש שמקורם באזורים חמים יותר שזקוקים לפחות מנות קור.

על מנת להתפתח כראוי האוכמניות זקוקות לקרקע אוורירית ובעלת חומציות. בארץ, האזור בו ניתן לגדל אוכמניות בקרקע באופן ארוך טווח הוא צפון רמת הגולן. בשאר הארץ הגידול מתבצע בדרך כלל בכלי גידול שנוח לשלוט בהם על רמת החומציות המתאימה לצמח.

השלכות הלכתיות

הצמח מתקיים שנים רבות, יש לו גזע מעוצה רב-שנתי, ולכן הוא מוגדר בהלכה כאילן. לפני הזריעה יש לקרר את הזרעים לטמפרטורה נמוכה (פעולה שנקראת 'הכמנה') ולזרעם בקרקע מתאימה. הצמח מניב כשנתיים לאחר הזריעה. יש שטענו שבמילוי התנאים המדויקים באמצעים מלאכותיים, ניב הצמח בתוך שנה מהזריעה ויהיה ניתן להגדירו כירק. גישה זו נדחתה מכיוון שהגדת אילן או ירק תלויה במאפייניו הבוטניים הרגילים של הצמח ולא על פי תנאים שאינם רגילים לו.

מעמד הנצרים

שיח האוכמניות מגדל ענפים רבים העולים מתחת לפני הקרקע ומהווים את דור ההמשך של הצמח.

¹ המקורות לערך זה מופיעים באתר האנציקלופדיה, בערך 'אוכמניות'.

מעמד הענפים השייכים לצמח אך מתפתחים מתחת פני הקרקע נתון במחלוקת הפוסקים, ולמעשה יש למנות להם שנות ערלה חדשות, בשל כך האוכמניות דורשות מעקב מתמיד כדי לדעת אלו מהענפים בשנות הערלה, ויש לתת לכך את הדעת במיוחד בקטיף תיירותי, שבעלי השטח מודעים למורכבות זו, ומטפלים בצמח באופן ששנות הערלה ברורות וידועות, ואין פירות ערלה זמינים למאכל על הצמחים.

גודל הצמח וברכתו

בלשון הפוסקים האוכמניות נקראות 'יאגדיש'. ישנם זני אוכמניות ששורעים על הקרקע שגובהם הוא 10 עד כ-40 ס"מ. אולם ישנם זנים שיכולים להגיע עד לכדי שני מטרים. קצב הצימוח של רוב הזנים הוא בין בינוני לאיטי.

לגודל הצמח ישנה השלכה הלכתית על ברכתו. האוכמניות אמנם הן צמח רב-שנתי, אך במקומות רבים מדובר בשיחים נמוכים, יש מהפוסקים שכתבו שמכיוון שמדובר בשיח נמוך, לא מדובר בעץ בעל חשיבות ולכן ברכתו היא 'בורא פרי האדמה', אך המנהג המקובל כיום הוא לברך 'בורא פרי העץ' גם על הזנים הנמוכים.

